

TVÅNGSSTERILISERING VID FASTSTÄLLANDE AV KÖNSTILLHÖRIGHET

VAD FRÅGAN GÄLLER

Den nu gällande lagen om fastställande av könstillhörighet trädde i kraft 1972. Regeringen förbereder nu en proposition om en ny lagstiftning där man avser att förändra dessa krav. Det har dock varit oklart om kravet på sterilisering skulle komma att tas bort eller ej. Detta har väckt en bred och omfattande diskussion.

BAKGRUND

Transsexualism är en medicinsk diagnos som innefattar en permanent upplevelse av att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten. Denna upplevelse brukar leda till en önskan om att tillhöra det motsatta könet eller en övertygelse om att faktiskt tillhöra det andra könet.

Personer med denna diagnos har ofta en påtagligt sänkt livskvalitet med förhöjd risk för depression, ångest och självmord om personen inte får behandling. Tillståndet är ovanligt men årligen ansöker ett femtiotal personer hos Socialstyrelsen om att juridiskt fastställa ett nytt kön.

Utredning och behandling vid transsexualism kräver särskild kompetens inom hälso- och sjukvården som inbegriper många olika medicinska specialiteter. Socialstyrelsen kom förra året med en utredning kring området med förslag om en rad åtgärder för att öka kvaliteten i det medicinska och psykologiska omhändertagandet på området.

GRUNDPRINCIP

Frågan berör läkarkåren på ett särskilt sätt genom att det är läkare som förutsätts utföra den sterilisering som lagen uppställer som krav för ändrad könstillhörighet. Delegationen för medicinsk etik har därför granskat frågan ur medicinsk och etisk synvinkel.

Transsexualism är en medicinsk diagnos och berör människor som på grund av sin könsidentitetsstörning riskerar betydande psykiska och sociala svårigheter. Det råder därför ingen tvekan om att det finns medicinska indikationer för utredning och behandling i dessa fall. En sådan utredning och behandling måste uppfylla högt ställda medicinska och etiska krav, vilket förutsätter en centralisering till högspecialiserade mångprofessionella team med betydande erfarenhet på området.

Skälet till steriliseringskravet angavs i lagens förarbeten som en vilja att hålla ordning i släktskapsförhållanden och undvika en förvirring som skulle kunna uppstå om en transsexuell person som fått en könstillhörighet ändrad skulle få biologiska barn. I förarbetet angavs emellertid också att sterilisering är ett ingrepp som inte är helt riskfritt. Det är således sociala snarare än medicinska skäl som motiverade kravet på sterilisering i lagstiftningen från 1972.

All hälso- och sjukvård är som huvudregel frivillig. Detta framgår redan i regeringsformens förbud mot varje form av påtvingat kroppsligt ingrepp från det allmänna, vilket sedan följs upp i Hälso- och sjukvårdslagens bestämmelser om kravet på samtycke från patienten till varje medicinsk åtgärd. Undantag från denna regel gäller huvudsakligen vid psykisk sjukdom då tvångsvård kan förekomma.

FN:s råd för mänskliga rättigheter fastställde 2007 de s.k. Yogakarta-principerna av vilket det framgår att ”Ingen ska bli tvingad att undergå en medicinsk process, inkluderad könskorrigering operationer, sterilisering eller hormonell terapi som krav för lagligt erkännande för deras könsidentitet.” Motsvarande uttalanden har gjorts av Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter och av Europarådets parlamentariska församling.

SLUTSATS

Förtroendet för sjukvården bygger på att patienten ges möjlighet att samtycka till föreslagna medicinska åtgärder. Endast speciella situationer relaterade till allvarlig psykisk störning eller risk för smittspridning kan motivera undantag från denna grundregel.

Transsexualism är ett tillstånd med betydande risk för psykiska och sociala problem. Utredning och behandling av personer med detta tillstånd måste bedrivas med hög och samlad kvalitet. Behandlingen måste vara individualiserad.

Delegationen för medicinsk etik har inte funnit några medicinska eller etiska skäl som talar för att behålla kravet på sterilitet inför en juridisk fastställelse av könstillhörighet.

Läkarkåren ska inte påtvinga någon en behandling som denne inte önskar om det inte finns starka medicinska skäl för detta. När det gäller sterilisering inför fastställelse av ändrad könstillhörighet vid transsexualism finns inte sådana skäl.

Delegationen för medicinsk etik ser därför ingen anledning till att kravet på sterilisering kvarhålls i den kommande lagstiftningen och förväntar sig att regeringens kommande proposition innefattar ett borttagande av detta krav.

Ämnet aktualiserar emellertid ett flertal närliggande medicinska och etiska frågor om reproduktion i samband med könsbyte som bör innefattas i den förutsättningslösa utredning om assisterad befruktning som delegationen för medicinsk etik föreslagit regeringen.